

Προχωρώ ντας ανάποδα, όχι από επιλογή, αλλά διότι έτσι έτυχε, διάβασα και τον πρώτο τόμο της αυτοβιογραφικής αφήγησης του πρώην Π.τ.Δ. μετά τον δεύτερο. Στα παλιά και αυτός ευρεθείς, ωσαύτως και αντικείμενο ευγενικής χειρονομίας.

Για τους, ηλικιακά, εγγονούς του συγγραφέα, αυτός ο τόμος είναι πιο δυσπρόσιτος από τον [πρώτο](#), καθώς αναφέρεται σε μια εποχή, που κατά τεκμήριο γνωρίζουν λιγότερο και η χρονική απόσταση από τη δική τους ζωή κάνει τα γεγονότα δυσερμήνευτα. Ούτως ή άλλως οι εκπρόσωποι της γενιάς του ακαδημαϊκού, ολοκληρωτικώς εκλείπουν.

Τούτο σε τίποτα δεν σημαίνει ότι, ο πρώτος τόμος είναι λιγότερο ελκυστικός. Τουναντίον είναι ακόμα πιο διδακτικός, το ίδιο άρτια στοιχειοθετημένος, προσεκτικά συντεταγμένος και υπερφορτωμένος με περιγραφή γεγονότων, πληροφοριών και συμπερασμάτων.

Ξεκινώντας με το πρώτο μέρος που το τιτλοφορεί «Η μυθολογική περίοδος της ζωής μου», αναφέρεται στα πρώτα χρόνια του βίου του. Εντυπωσιάζει αμέσως με την οξύτητα της μνήμης του ακόμα και για τις προσχολικές ηλικίες.

Αναφέρεται με λεπτομέρειες σε αυτό το πρώτο στάδιο. Κάνει λόγο για την τροφή του, την «πεννητάρα όμορφη σλοβένα, μια αφοσιωμένη, άγια γυναίκα που μιλούσε σλοβένικα και ιταλικά, αλλά καταλάβαινε και λίγα ελληνικά...» ...λάτρευε την μάνα μου και φυσικά και εμένα, Τα πέντε πρώτα χρόνια της ζωής μου τα πέρασα στα χέρια της. Με χαίδευε, με θαύμαζε, ζούσε από μένα, ζούσα απ' αυτήν» (σ.22)

Για τις φοβίες των πρώτων παιδικών χρόνων:

«Ένα άλλο περιστατικό καλλιέργησε τη φοβία μου: οι ζητιάνοι και οι τρελλοί» (σ.27)

«...καθώς με πήγαινε περίπατο και ήμουν άταχτος, στο θυμό της απάνω μου λέει: «Τώρα θα σε δώσω στο μουγκό. -adesso ti daro al muto. Εκείνη την ώρα πρόβαλε ο μουγκός και βογκώντας ήρθε κατά πάνω μας. Έπαθα τότε έναν κλονισμό που ακόμα και σήμερα τον θυμάμαι» (σ.28)

Αποκωδικοποιεί τα συμπεριφορές των μεγάλων:

«Μου είχαν πη πως όταν κάποιος λέει "στο διάβολο" μπορεί να το ακούσει ο διάβολος και να φανερωθεί μπροστά του. Για αυτό δεν τολμούσα να αρθρώσω το όνομά του» (σ.31)

Ομολογεί πως: *«ο πατέρας ήταν ανώτερος τιτλούχος μασσονικής Στοάς και δεν πήγαινε στην Εκκλησία» (σ.52)*

Παραμένει πολύ διακριτικός με τις όποιες επιτυχίες του και αντίστοιχα πολύ επικριτικός με τις αδυναμίες του. Ταυτόχρονα φιλοσοφεί:

«Τα αστόχαστα νιάτα ζουν κάτω από άλλους ουρανούς» (σ.91)

Δεν έκρυψε ποτέ τα αισθήματά του για την δικηγορία:

«Ούτε μια στιγμή δεν αγάπησα την δικηγορία. Δεν μ' άρεσε να πουλώ την σκέψη μου σε ανθρώπους, για συμφέροντα ανήθικα, όσο και αν ήταν ηθικά κατά νόμον, ήταν κατά φύσιν ασήμαντα». (σ.117) Αυτό για να θυμηθούμε και μεταγενέστερους υπουργούς της παράταξής του και τις σχέσεις τους ανάμεσα στο ηθικό και νόμιμο.

Για τις σημαντικές συναντήσεις στη νεότητά του:

«Το βραδάκι ήρθε ο Βενιζέλος να με συγχαρή και να μου πεί ότι περιμένει πολλά από εμένα. Ήμουν 19 χρονών και φυσικά τέτοια λόγια, από τον επί γης τότε θεό μου, με συγκλονίσανε».

(σ.123)

Αφήνει το στίγμα του για τις επιφανειακές κοινωνικές σχέσεις:

«...ως ώριμος άνδρας, ευτύχησα να μην μπλέκω σε κοσμικές συντροφιές. Ούτε η νοοτροπία μου, ούτε και τα μέσα μου μού τις επέτρεπαν».(σ.150)

Αναφέρει και τις τρεις σχέσεις που γονιμοποίησαν τη σκέψη του:

«...για την λογοτεχνία τον Παλαμά, για την φιλοσοφία τον Θεοδωρακόπουλο και για τα πολιτικά θέματα τον Καραμανλή». (σ.151)

Καθώς ενηλικιώνεται και μετέχει ενεργά στη ζωή, μας μεταφέρει τις συνθήκες του πρώτου του γάμου, την περιπέτεια της Κατοχής, το θρήνο και την ανάσταση από την κηδεία του Παλαμά, την γνωριμία με την Ιωάννα αλλά και την ευρύτερη οικογένειά Σεφεριάδη, τις απώλειες του πατέρα του και της μητέρας του: *«Τότε μόνον συνειδητοποίησα πόσο την αγαπούσα. Οι αγάπες χρειάζονται τον θάνατο για να βγούν στην επιφάνεια».*

(σ.221)

Και βέβαια την εμπλοκή του στην πολιτική, όπου: *«Η φιλοδοξία μου με τύφλωνε»* (σ.241)

«Το πόσο κούφια είναι όλα αυτά που στην πολιτική επιδιώκουν οι κοινοί πολιτευτές, ακόμα και οι επιτυχημένοι, το πόσο ασήμαντα είναι, αυτό πια αποτελούσε για μένα ένα βίωμα, μια πεποίθηση». (σ.242)

«Η φιλοπατρία είναι η ιδιότητα που είναι ελάττωμα όταν την έχουν εκείνοι που δεν είναι άξιοι να είναι πρώτοι» (σ.250)

Ακολουθως κάνει σειρά σχολίων για τους πρωταγωνιστές των πρώτων χρόνων της πολιτικής του πορείας. Τον Βενιζέλο, τον Στεργιάδη, τον Μανιαδάκη, τον Βλάχο, τον Κανελλόπουλο μα και την μεγάλη αντιπαλότητα με το Συγκρότημα που διήρκεσε έως τέλους.

Ο λόγος του είναι ενίοτε σφόδρα αντικομμουνιστικός, μια τοποθέτηση που όπως εξηγεί έχει αφητηρία την ιδεολογική φιλοσοφική αντίθεσή του στον Μαρξισμό.

Αποκαλύπτει και τον ενεργό ρόλο των Αμερικανών αμέσως μετά το πέρας του Εμφυλίου. Έτσι με την ασθένεια του υπουργού Συντονισμού Ντίνου Δοξιάδη τον Νοέμβριο του '50: «...όταν ερωτήθηκαν οι Αμερικάνοι, απαντήσανε αμέσως προτείνοντας εμένα.» (σ.323)

Πολύ περισσότερο, όταν:

«Το καλοκαίρι του 1955 όλοι γνώριζαν ότι ο Παπάγος δεν θα ζήσει. Το ζήτημα της διαδοχής ήταν τεθειμένο.

Τότε με κάλεσε ο πρέσβης των ΗΠΑ Yost με τον οποίο είχα φιλικές σχέσεις και με ρώτησε τι γνώμη έχω για τις μελλοντικές εξελίξεις.

Το κόμμα των «Φιλελεύθερων» ήταν διαλυμένο με την οξύτατη διάσταση Βενιζέλου-Παπανδρέου. Ο Yost, υπό αυτές τις συνθήκες, διαπίστωνε ότι δεν αποτελούσε μία διάδοχο κατάσταση που θα εγγυάτο πολιτική σταθερότητα. Απάντησα στον Yost του τόνισα ότι διαβλέπω διάλυση και του «Συναγερμού» μόλις πεθάνει ο Παπάγος και ασφαλώς θα κοπεί στα δύο, διότι είχαν εύλογες αξιώσεις αρχηγικές και οι δύο αντιπρόεδροι.

Μ' αυτά τα δεδομένα, μόνο μία λύση τολμηρή και που θα ανταποκρίνεται στην πλειοψηφία της κοινής γνώμης έμενε, η χρησιμοποίηση του Καραμανλή, ενός ανθρώπου που θεωρούσαν όλοι ως δυναμικό και σοβαρό πολιτικό, έναν παράγοντα νέο και δοκιμασμένο που ήταν συγχρόνως και νέος και δοκιμασμένος.

Ήξερα ότι ο Yost είχε στενές σχέσεις με τον Βασιλιά. Η συνομιλία μας όμως τελείωσε χωρίς αυτός να εκφραστεί.

Ύστερα από ένα μήνα, όταν είχα πια ξεχάσει τη συνάντησή μου με τον Αμερικάνο πρέσβη, μου τηλεφώνησε ο Καραμανλής, να συναντηθούμε σπίτι του. Μου πρότεινε μελλοντική συνεργασία αν, μετά το θάνατο του Παπάγου, ιδρύσει δικό του κόμμα. Ήθελε να ενσωματώσει και τους πιο διαλεχτούς από τον Φιλελεύθερους.

Ήταν πραγματικά κατάλληλος ο καιρός να επιτύχει την απόσπαση στελεχών και οπαδών από τους Φιλελεύθερους. Οι αδιάκοπες ταλαντεύσεις του Σοφοκλή, ενός επαγγελματία χαρτοπαίκτη, και προπαντός το μίσος του κατά του Γεωργίου Παπανδρέου είχαν δημιουργήσει στο κόμμα μία ψυχολογία απόγνωσης. Κανένας μας δεν ήξερε ποιόν είχε

αρχηγό. Αν ο Σοφοκλής θα πολιτευθεί και πώς θα πολιτευθεί, και πως και με ποιους θα πολιτευθεί ο Παπανδρέου, τον οποίο βέβαια υπονόμει το πανίσχυρο Συγκρότημα. Αποφεύγαμε τους αρχηγούς μας». (σ.334 – 335)

Γραμμένο με πολυτονικό σύστημα φυσικά, το βιβλίο, κοσμείται και με σπάνιες φωτογραφίες εποχής.